

ցիւն, ձեւին առկ, որ չկայ ասորի բնագրին մէջ, պահուած է ըստիր ու ցանցաւ ձեւ մը՝ “իշ-ու-զոր եթէ փոխանակինք է ցւու եղծ ընթերցուածին հետ, ընթացիկ ձեւ մը կ'առնու զգօնեան հատուածը: Բայիս այս կերպ գործածութեան համար առ հետեւալ օրինակները: “Թէ իշը յանձնէ իմ հաստաթիւն ինչ այնպիսի ոչ ուներ, գէթ յարարին նայեցեալ էցն ուսուել ի նմանեւ, և զշէկ, էջ 251, “Եթէ վասն ուղարձութեան արար զըր արարն, պահեալ էցն զգալուս որդւոյն իւրց միշէն ի վախճան աշխարհի եւ ապս առաքեաւու, անդ, էջ 274. “Խընդրեալ (ապ. ինդրել) էցն գոնեայ թէ..., զայս ասացեալ էցն... բայց ոչ ասաց, և եփր. Ա. Հար. էջ 384, “Եւ ոչ ասացեալ էցն եթէ..., անդ, էջ 384. Այս ձեւը երարդ գէմը է եւ յայտնապէտ իցն ստորագահականին անկատարը, իբրև սժանակ՝ անցեալով կերպ մը ստորդու, գերակառար կը ձեւացնէն (2 ալէքեւ ան-Այտնեան, քերակ. էջ 380): “Իշ-ու-զոր եթէ նշանակութիւնը միշին ժամանակինը մէջ ստացած է: սխալ է հնեւեաբար, երբ ՀՔ այս իշանառու կ'առնու և զնկայ առաջին եւ եփքմէր (ինդրեալ) “իշ-ու-ները (Ա, էջ 873). նայն բառագիրը կը զատէ դարձեալ “Ըսդգէմ ազնագոյնի “պահեալ էցն-ու՛՛: “առ ինչ իցէ. առ իմմէն նշանակութիւնն յատկացնելով:

ցիր:

33. Ինչպէս “իշ-ու-զոր” փոխուած եղած եր Զ. շ. է գովլ “ի-ու-զոր”, [Փիլ 90], նայնպէս է հակառակն շնչու բառն շըլուած ընթերցուած է “զիրու: “Եւ եղեւ շնչու որբուց մարդկան (իսմայլել), էջ 215, զոր ՀՔ առած է իբրև “ստորագութիւն վայրաց գիրք ցանեցիր իրաց. սիրու վայրը Բ., էջ 913, (սիալ է ծք. փոխանակ. ծա-): Ասորի բանագրու ասկայն կը գնէ էւ վայրենի, իշավայր (Առ Հայ, Լյոօօօ), ուրեմն “զիրու եւ կ'ակնարկէ Շննդոց Ժ. 12 առջլըր, առս. Pat. syr. I, էջ 496—497.

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆՆԱՆ

ԼԵԶՈՒԱՐԻ ԱՆԱԿԱՆ

ԽՍՀԴԴԻԵԵՆԵԼ ԵՐԿՐՈ ՋՈՑՆ ԸՆՈՐՆԵՐ ԹԱՆԵՐ
ԵՐՐ ԱԿՐ ԹԵԹԵ ՀԱՅԵԱՋ մը ձգէ իսալ-
դեան կամ մանաւանդ ասորեստանեան բեւ-
ոազիր արձանագրութեան մը վայս, իսկըն

պիտի նկատէ ձայնաւորներու եւ բաղաձայններու տարապայման կրկնութիւն մը՝ որ ուրիշ լեզուներու մէջ չի պատահիր: Ի նշ է այս կրկնութեան պատճառը:

Ասուրագէտները՝ քննելով եւ համեմատելով ասորերէն բառերը ցեղակից սկամկանուրիշ լեզուներու հետ, այս եղագացութեան հասած են թէ այս կրկնութիւններէն ոմանք պարզապէս աղջու երկարիյու համար են, իսկ միւսները կ'որոշն ձայնաւորներուն տեւողութիւնը:

Քեւեւագէտները ասորեստաներէնի մէջ երկար ու կարճ ձայնաւորները որոշելու համար հետեւեալ կանոնները կու տան:

1. Մէկ անգամ գրուած ձայնաւորը կարճ է. օր. բառ-է բառին մէջ, ու կարճ է:

2. Եթէ վանկին վերջին ձայնաւորը կրկնուի յաջորդ բաղաձայնին հետ իր առանձին վանկ, դարձեալ կարճ է. օր. ki-ir կրկնավանկ գրութիւնը իսկապէս կ'արժէ կիր, որ ու ձայնաւորը կարճ է:

3. Եթէ վանկին վերջին ձայնաւորը անկախորեն կրկնուի, երկար է. օր. միւսները բառին մէջ ի ձայնաւորը երկարելու համար պէտք է գրել ki-i-ir = կիր.

4. Ձայնաւորին երկարութիւնը ցցց տալու համար կարելի է նաեւ վանկին վերջին ձայնաւորը յաջորդ վանկին բաղաձայնին հետ միամին’ անկախորաց կրկնել օրինակ՝ վերի բառին մէջ առաջին ձայնաւորը երկարելու համար պէտք է գրել բառ-է բառին մէջ, ու կարճ է:

Խալովները՝ փոխ առնելով նկութիւնի հրատակած 23 արձանագրութիւններու եւ Զուարթենց եկեղեցւոյն արձանագրութիւնը՝ կը տեսներք որ ձայնաւորներու եւ բաղաձայններու գործածութիւնը հետեւեալ ձեւով միայն տեղի կ'ունենայ:

1. Ընդ ամենը մէկ բառ կայ, որուն մէջ երկու բաղաձայն իրարու քով կրկնուած է.

Աերայիշեալ հինգ ձեւերեն առաջինը կը
յիշեցնէ ասորեստանեան կանոններէն չըրորդը
ուր նշյալքս բաղաձայնը կրկնուած է. բայց
խալքերէն բառն մեջ կայ այս հիմական տար-
բերութիւնը՝ որ բաղաձայնը մեեւ կրկնուած
բայց ձախազըրք կ անդա գրուած է. մինչ-
գեա ասորեստանեան ձեւին մեջ թէ ձայնաւորը
եւ թէ բաղաձայնը կրկնուած են. այսպէս-
ու-սէ-կս, ցի-ձն-ր. Ըստ է թէ Հս ձայնաւորը
երկարութիւն չկայ եւ բաղաձայնի հասարակ
կրկնութիւն մ'է: Այս կրկնակ բաղաձայնը ան-
շոշաց խալքեան լիցուին մեջ դոյլութիւն ունէր
եւ բեւեռագրողն կողմէ տողը երկարելու հա-
մար դրուած չէ, որովհետեւ նախ այս բառը
ամեն անդամ ան այս կրկնակ բաղաձայնով կը
գտննեն եւ երկրորդ միմիսն այս բառը է որ
կրկնակ բաղաձանաւ ունի յիշեալ 24 արձանա-
բարձեաց մեջ: Նթէ բաղաձայնը աւելցրդ
տեղը կրկնուած ըլլար, անշոշաց անդամ մ'այ
առանց կրկնութեան պիտի պատահէր եւ եր-
կրորդ՝ ուրիշ առմիւ ուրիշ որեւէց բաղաձայն
մ'ալ կրկնուած պիտի ըլլար:

Երկրորդ ձեւը բացատրութեան պէտք չունի. պարզ ձայնառողները բնակոն է կը Ներկայացնեն կարգեցնել:

Երրորդ ձեւը նյու է ասորեստանեան երրորդ կանոնին հետ (հիմ-իշ). ըստէ ի թէ հօս ալ ձայնառող կարճ է եւ ձայնառողներէն երկորոշը դրաւած է տողը երկարեւու. Այս բանին կը համոզի իւ եթէ իւրաքանչիւր բառի զանազան օրինակները իրարու հետ համատենք. օրինակի համար ազալմաթիւ անգամներ ունինք Ար-գի-իշ-տի դրութենիւ, որ կը Ներկայացնե երկու ի. բայց բառ կողմէ կա նաև. Ար-գի-իշ-տի գ 2, ը 2, թ 2, Ար-գի-շտ գ 4, Ար-գի-շտ-ի-ն-ի-ս գ 2, մ 4, Ար-գի-շտ-ի-ս գ 12, Ար-գի-շտ-ի-ք-ն-ի-ս գ 2, մ 4, Ար-գի-շտ-ի-ք կը Ներկայացնեն մէկ ի.

Σπρρορρη. Αλλετ^η ορ αωρρεβεστανεων ρετετ.
παφροτθεων δεξιων περιφρακων ρων
δι', αωαρραγκωνερας δεξιων ιρην
καρπ δαμνωνηρη νχων, ιυκι ιρηνουων δαμνωνηρη
γρωνων. θηνηων απορρητηνετην ιωαννη:
πετεν ιπετην ερηνηνηι ιωαννη. ιωαννηνετην ρετετ
παφροτθεων δεξιων, ιρηνηι ιρηνηνηι, δεξιων
θηνηνηι ιωαννηνηνετην πρωτην ιωνηνην
ορηνηνηι ιωαννηνηι ιωαννη:

Ճիշտերոդ ճեւք նյո՞ն է ասորեստանեան
երրորդ կանոնին հետ, որ կը ներկայացնե երկար
ձայնաւորք:

Ամփոփելով այս բոլորը՝ կը աեսնենք որ
Խաղդեան բեւեառջրութեան մեջ 1. բաղա-
ձայներու աւելորդ կրիստոնէան կայ, ձայնաւոր-
երը միայն կրնան աւելորդ տեղը կրկնուիլ,
առանց կարգացուելու. 2. Խաղդեան ձայնաւոր-
երը կարծ նե. Ընդ ամենն մեկ բառ միայն կայ
(ուա-օան) որ երկար ճայնութեան ունի. բայց ասիկա
ալ, ինձ կը Թուի թէ փորապորթեան սխալ մը
ըլլայ. Տեսեաւարք Խալքեւն վայսն եւ բար յա-
ւանդեեւ շուրջ է եր. Առ վմբակը Շշիւն նյո՞ն է
Հայերենի, վլացերենի եւ միւս դրացի Կովկա-
սեան լեռունեան հետո:

ՀՐԱԶԵԱՑ ԱԺԱՌԵԱՆ

Ա Ա Ց Ե Ն Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ԳՐ. ՏԵՂ-ՊՈՎՈՍԵԼԻՆ՝ Լեռն Շամփի «Հին աստուած
Ները» եւ Ստիգմանով Վանականի Թիշտակարանը:
Շուշի, տպ. Մ. Բաբաջանեան 1913, 8°, էլ 60. Գին
30 կու.:

Այս նոր շարժումը, որ տեսնեցաւ վերը
շիրս հայ գրական հրապարակի վրայ առթիւ-
լ. Հանթի Հային աստուածներ, թատերական
դրու ածքին, գրգիւն եղած է Գր Տէր-Պօղոսանի
խառնելի իր հին թղթերը, որոնց մէջ 1894էն
ի վեր թուաղած ունէր Ստեփանոս Վանականի
Յիշատակարանը՝ Մաշտոց Կաթողիկոսի կենսա-
ցրութիւնը:

թէ ողափ յարմարութիւն կար այս զուտ
մատենագրական լիցատակարանին հրատարա-
կութիւնը կապել Հան աստուածներ, թատե-
րական գրուածքին հետ, զայն չենք ուեր հա-
ննուո՞ն նիմէ մեր:

Տեղական առաջնին մասը (էջ 3—35) նույրածած է Հանթի գրուածքին պատճենական սարբներն ըստ տալ, որոնք ամբողջութեամբ Մաշտոցի կենաց պարագաներն կ' ամփոփեն իրենց մէջ :

Ըանթ իւր աշխատութեան մէջ, իրբեւ
այլաբանական՝ սիմոդիկ դրամա, թոյլ տուած
է իրեն Սեւանի վանքին շինութեան պարագա-
ներն Մաշտոց Կաթողիկոսի եւ Մաքրիմ իշխա-
նու հւոյն յարաբերութիւնը, Տիմենէլ սիրաբա-
նութեան վրայ, որ որչափ այ իւր մէջ անազնի.